

Jānis Niedre

8. decembrī 79. mūža gadā pēkšņā nāvē miris PSKP biedrs kopš 1934. gada, Latvijas PSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks, republikas Valsts prēmijas laureāts, filoloģijas zinātņu kandidāts, pazīstamais latviešu padomju prozas meistars un literatūras kritiķis Jānis Niedre.

J. Niedre dzimis 1909. gadā Jēkabpils rajonā strādnieku ģimenē. No agras bērnības viņš izgājis sūro dzīves skolu. Viņa skolas gaitas sākās 1917. gadā piefrontes apstākļos Stikānu pagastskolā, pēc tam viņš mācās Vucinu un Līvānu pamatskolās, Jēkabpils vidusskolā. Pēc vidusskolas beigšanas J. Niedre strādā ga-dījuma darbus būvniecībā, fabrikā, tad pat arhivāra palīgu, bibliotekāru un etnogrāfijas nodaļas vadītāja vietnieku Valsts vēstures muzejā, mācās Latvijas universitātē tautsaimniecību un vēsturi un Rīgas Komerccinstitūta konsulārajā nodaļā. J. Niedre lasa lekciju kursu par padomju literatūru Rīgas Tautas augstskolā. 1933. gadā atrod sakarus ar Latvijas Komunistisko partiju, kļūst par nelegālās rakstnieku vienotās frontes komitejas locekli. 1934. gadā J. Niedre strādā pagrīdes tipogrāfijā. Par revolucionāro darbību tiek arestēts un trīs gadus pavada Rīgas Centrālcietumā. Smagie pārbaudījuma gadi iedragāja viņa veselību, bet nesalauza komunistisko pārliecību un ticību revolucionārajām idejām.

Pēc padomju varas atjaunošanās J. Niedre ir Preses un biedrību departamenta direktors, Izdevniecību un preses galvenās pārvaldes priekšnieks, VAPP priekšnieks, Latvijas Padomju rakstnieku savienības organizācijas komitejas priekšsēdētājs un žurnāla «Sovetskaja Latvija» redaktors.

1940. gadā J. Niedre veic plašu organizatorisko un sabiedrisko darbu padomju varas nostiprināšanā, Latvijas Padomju rakstnieku savienības izveidē. Kara laikā viņš dzīvo Maskavā un veic Rakstnieku savienības valdes sekretāra, Padomju Informācijas biroja darbinieka, LPSR Augstākās Padomes Prezidija locekļa un sekretāra vietas izpildītāja pienākumus. Pēc Lielā Tēvijas kara rakstnieks strādā par VAPP priekšnieka vietnieku, kafedras vadītāju Skolotāju institūtā, LVU Filoloģijas fakultātes dekāna vietas izpildītāju, LPSR Zinātņu akadēmijas Etnogrāfijas un folkloras institūta direktora vietnieku, Rakstnieku savienības prozas konsultantu.

J. Niedres pirmais prozas darbs publicēts 1927. gadā laikrakstā «Sociāldemokrāts». Pirmie romāni «Vikingi» (1931.), «Uz Daugavas viesulis» (1932.) stāsta par latviešu tautas senatni. Darba tautas beztiesības ainas paver grāmata «Keceris Latgalē» (1932.). Savukārt «Piecu korpusu kamerās» (1941.) lezīmējas rakstnieka pievēršanās darbaļaužu atbrīvošanās cīņām. Trilōģija «Puškānu sala» (1961.) ir latviešu padomju prozā plašākais vēstījums par dzīvi Latgalē buržuāziskās varas apstākļos, par lauku jaunatnes šķiriskās apziņas atmodu. Sešdesmitajos gados J. Niedre pievēršas P. Stučkas dzīvei un darbībai, un top trilōģija ar kopīgu nosaukumu «Veterāns» (1972.), par kuru rakstniekam piešķirta LPSR Valsts prēmija. Šajā romānu trilōģijā blakus kolorītajam latviešu proletariāta vadoņim P. Stučkam pirmo reizi latviešu literatūrā parādīts tuvplānā V. I. Ļeņina tēls. Trilōģijā plaši atainoas Latvijas darba tautas likteņgaitas.

Paliekošs ir J. Niedres ieguldījums latviešu literatūrzinātnē, kritikā un folkloras pētniecībā. Viņš izveidojis divas «Latviešu literatūras» grāmatas, daudz aktuālu rakstu iespēst periodikā. Savulaik plašu rezonansi guva J. Niedres grāmata «Latviešu cimdi». Rakstnieks auglīgi darbojies arī latviešu literatūras klasikas apguvē, sakārtodams Zeiboltu Jēkaba, P. Rozīša, L. Laicena vairāksējumu rakstus, Apsīšu Jēkaba stāstu izlasi u. c. Septiņdesmitajos gados lasītāji un kritiķi atzinīgi uzņēma J. Niedres romānus «Tai rītā mazā gaismiņā», «Ne jau katram uztic visgrūtāko», «Vēji triec no degu pelnus».

Nenorimts cīnītājs par sabiedrības pilnveidošanos, literārās dzīves organizētājs un jauno rakstnieku audzinātājs Jānis Niedre līdz pašam mūža beigām piedalījās Rakstnieku savienības sabiedriskajā dzīvē, darbotamies valdē un Jaunu biedru uzņemšanas komisijā. Par nopelniem Dzimtenes labā J. Niedre apbalvots ar Oktobra Revolūcijas ordeni, Darba Sarkanā Karoga ordeni un ordeni «Goda Zīme», medaļām, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda rakstiem.

Talantīgo vārda meistarū, sabiedrisko darbinieku, sirsniņo un atsaucīgo cilvēku, nelokāmo komunistu Jāni Niedri, kas vienmēr dzīvoja līdzī laika garam, gāja kopsolī ar darba tautu, mūžam paturēsim gaišā piemiņā savās sirdīs.

B. PUGO, E. AUŠKAPS, A. BRIĻŠ, A. GORBUNOVS, V. GRIŠINS, A. KLAUCENS, K. ŅUKŠA, J. OHERINS, R. PRAUDE, J. RUBENIS, V. SOBOĻEVS, J. VAGRIS, A. ZITMANIS, G. LOSKUTOVS, I. PRIEDĪTIS, S. ZUKULIS, V. A. ARTMANE, G. ASARIS, J. BARKĀNS, L. BARTKEVIČS, M. ČAKLAIS, P. DĀMBIS, A. GORIS, A. GRIGULIS, R. EZERA, J. PETERS, I. REIMANĒ, M. RUKMANE, I. SELECKIS, V. SKUJIŅŠ, DŽ. SKULME, M. TRALMAKS, A. VEJĀNS, I. ZIEDONIS.

* * *

Atvadīšanās no nelaikā 16. decembrī no pulksten 12 līdz 13 Latvijas PSR Revolūcijas muzejā Rīgā, Smilšu ielā 20. Bēres pulksten 14 Raiņa kapos.

*

Viņš izgāja rītausmā, bet todien mājās vairs neatgriezās. Rakstāmgalds skumst pēc sava uzticamā drauga, agro stundu strādnieka, darba varoņa.

Jānis Niedre cēla godā, veidoja par literāriem varoņiem Pēteri Stučku un Paulu Daugi, jo ar viņiem var atainot strādniecības rītausmas svīdumu, arī laikmetu drosmi, šaubas, pretrunas, guvumus un zaudējumus, ko arī pats bija piedzīvojis un pieredzējis. Jānis Niedre bija kolektīvis, par sevi viņš nemēdza runāt, tāpēc arī biogrāfiem Edgaram Damburam un Ēvaldam Strodam [paša pēdējā laikā] daudz kas palika neuzzināts, nu tam pārklājies legendu un noslēpumu plīvurs. Viņš taču bijis centra cilvēks, it īpaši 1940. un 1941. gada Padomju Latvijā, kad tika risināti simtiem sarežģītu jautājumu. Jānis Niedre ir Latvijas PSR Rakstnieku savienības pamatu licējs, un mūsu organizācijas dzīve allaž bijusi arī viņa dzīve. Īpašu vietu viņa sirdī aizņēma rūpes par partijas biedriem un literātu jauno maiņu. Jānis Niedre bija žurnāla «Karogs» līdzveidotājs — autors un redakcijas kolēģijas loceklis. Bija un paliks mūsu prāfos. Tāpat kā viņa dzīvē pienākuma izjūta. Kā viņa smaids un jautrās dziesmas.

ILGONIS BĒRSONS

*

Vēl nesen, oktobra nogalē, mēs trijā — Jānis Niedre, Aivars Kalve un es — braucām uz Jēkabpili sveikt Lūciju Ķuzāni viņas jubilejā. Ceļš veda gar Daugavu, un tās krasti Jānim Niedrem atgādināja tur kādreiz jaunībā mītās takas. Viņš teica: «Kā gribētos tur vēlreiz visu izstaigāt kājām!» Bet tad, pacilājis spieķi, viņš skumji pasmaidīja un ironiski turpināja: «Būtu vēl divas kājas, tad gan varētu, bet ar trim vairs neiznāks...» Tomēr viņš bija žirgts un valodīgs, un nevienam no mums nevarēja ne mirkli lenākt prātā doma, ka šis varētu būt mūsu pēdējais kopīgais izbrauciens.

Man laimējies ar Jāni Niedri gandrīz pusgadsimtu plecu pie pleca nostāigāt kopīgas gaitas. Viņš bija mans fiešais priekšnieks padomju grāmatniecības druvā 1940. gadā. Mans latviešu literatūras skolotājs mūsu republikas Partijas skolas žurnālistuursos 1941. gadā, bet pēc kara — labs padomdevējs, kad strādāju Latvijas Valsts izdevniecībā.

Manās acīs Jānis Niedre bija cilvēks, no kura daudz varēja mācīties. Es arvien apbrīnoju viņa lielās darbības spējas un mērķtiecību. Vienmēr augsti cienīju viņa godīgo, partijisko principālītāti, vīrišķību, biedriskumu un draudzību. Paldies viņam par to! Kā allaž jaunu nodomu apsēsts, negaidīti Jānis Niedre aizgājis pa mūžības ceļu, mums atstādam visu, ko paveicis savās nenogurdināmās darbavīra gaitās. Viņa literārais mantojums ir bagāts, un tas arī turpmāk mūsu tautai palīdzēs dziļāk izprast savas vēstures gaitas.

PĒTERIS BAUĢIS